

Pr. Adrian Dinu

FECIOARA MARIA
– PROTOTIP AL VIEȚII DUHOVNICEȘTI
– tâlcuire a operei Sf. Irineu de Lyon –

Carte tipărită cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

TRINITAS, 2008

*„Mama Mea și frații Mei sunt aceștia
care ascultă cuvântul lui Dumnezeu și-l îndeplinesc”
(Luca 8, 21)*

CUPRINS

Abrevieri	8
Introducere	9
I. Fecioara Maria în predica apostolică: model de trăire duhovnicească	25
1. Noul Testament și referințele mariale explicite și implicite	25
2. Fecioara Maria în scrierile postapostolice și importanța lor duhovnicească	43
II. Sfântul Irineu de Lyon și opera sa	75
1. Viața Sfântului Irineu	75
2. Învățătura Sfântului Irineu	80
III. Fecioara Maria în învățătura Sfântului Irineu	102
1. Eva-Maria și sfințirea vechii omenități	102
2. Fecioara Maria și recapitularea întregii creații în Hristos	113
3. Fecioara Maria în vechea și în noua creație	123
IV. Fecioara Maria în istoria mântuirii omului	133
1. Fecioara Maria – chip al Bisericii	133
2. Fecioria Mariei și maternitatea Bisericii	143
3. Fecioara Maria în spiritualitatea creștină	149
Concluzii	158
Addenda	163
I. Fecioara Maria în viața duhovnicească a Bisericii	163
II. Icoanele Maicii Domnului: frumusețea artei și frumusețea duhovnicească	209
Bibliografie	243

ABREVIERI

- DA = *Dictionnaire apologétique de la Foi catholique*, Paris.
Démonstration = Irénée de Lyon, *Démonstration de la prédication apostolique*, Paris.
DS = *Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, Paris.
DTC = *Dictionnaire de Théologie Catholique*, Paris.
HE = Eusèbe de Césarée, *Histoire de l'Église*.
LG = *Lumen Gentium*, Roma.
MARIA = *Maria*, Études sur la Sainte Vierge, sous la direction d'Hubert du Manoir, S.J., Editions Beauchesne et ses Fils, Paris.
NRT = *Nouvelle Revue Théologique*, Paris.
PG = *Patrologia graeca* (J.-P. Migne), Paris.
PL = *Patrologia latina* (J.-P. Migne), Paris.
PSB = Părinți și Scriitori bisericesti, București.
SC = Collection „Sources chrétiennes”, Lyon și Paris.

INTRODUCERE

Argumentum generalis. Învățătura despre Preasfânta Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioara Maria reprezintă un capitol dogmatic important în Biserica Ortodoxă¹. Persoana însăși a Maicii Domnului este una dintre cele mai iubite și respectate din lume, atât pentru rolul pe care l-a avut în iconomia mântuirii, cât și ca exemplu de credință și dăruire către Dumnezeu.

Biserica ne învață că Fecioara Maria este cea care a născut pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos, că este „Născătoare de Dumnezeu” și „Pururea-Fecioară”, adică are mai multe calități care o așază într-o legătură excepțională cu Dumnezeu. Sfânta Scriptură arată că, după căderea în păcat a protopărinților noștri, Adam și Eva, o „femeie” va naște pe Mesia, pe Cel ce va izbăvi lumea din robia păcatului și a morții. Această „femeie” a fost, alături de Mesia, Mântuitorul lumii, în centrul lucrării dumnezeiești. Noua creație a lumii sau facerea din nou a omului trebuia să se împlinească și prin participarea unei „femei”, însă nu printr-una oarecare, ci printr-o „Femeie” deosebită care, investită cu puterea Celui Preaînalt, să se facă vrednică de nașterea Fiului lui Dumnezeu (Facerea 3, 15). După Evanghelia de la Ioan 1, 14 se știe că „Femeia” care a născut pe Fiul lui Dumnezeu și prin care Acesta s-a făcut văzut lumii (adică S-a făcut accesibil prin cunoaștere, prin atingerea Lui, prin ascultarea de glasul Lui) este Fecioara Maria. De aceea și relația sau legătura acestei Fecioare cu Dumnezeu este unică, specială. Numai

¹ O bibliografie cuprinzătoare cu ceea ce s-a scris până acum pe această temă este prezentată în finalul lucrării.

ea, Fecioara Maria, a devenit „Maica Domnului” sau „Născătoare de Dumnezeu”, în sens precis, fizic și personal. Ea singură este, așa cum o numea un teolog, „Maica tuturor dogmelor privitoare la Fiul lui Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos”², în sensul de învățătoare a noastră prin viața și exemplul ei personal. Hristologia și soteriologia își găsesc astfel în Fecioara Maria „cheia” și plenitudinea. Apropiindu-ne de Maica Celui Care este „Domnul și Dumnezeul nostru” (Matei 16, 18) și încercând să înțelegem taina ei, avem nevoie, mai întâi de toate, de smerenie, de credincioșie față de ea, de rugăciune către Dumnezeu și către Maica Sa. Dacă nu ar fi avut o viață aleasă, adică o credință desăvârșită și o deplină curăție sufletească și trupească, atunci Dumnezeu nu ar fi cinstit-o așa de mult, numind-o „Mama” Sa. Fecioara Maria este o persoană *aleasă* în fața lui Dumnezeu pentru că, pe de o parte, s-a făcut părtașă harului Lui, primind pogorârea Sfântului Duh la Bunavestire, iar pe de altă parte, pentru că viața și-a încredințat-o, în deplină libertate, lui Dumnezeu. *Taina* ei, adică primirea Fiului lui Dumnezeu în pântecul ei prin Întrupare, presupune comuniunea desăvârșită dintre ea și Dumnezeu, o viață curată și o vrednicie, care este rodul lucrării ei celei bune.

Manifestarea credinței este o mare responsabilitate, de aceea a vorbi de Fecioara Maria înseamnă a da expresie realității biblice și teologice, a aduce la lumină adevărurile pe care Dumnezeu le-a descoperit și pe care creștinii sunt datori să le cunoască în profunzime.

Importanța și rolul Fecioarei Maria în istoria mântuirii au fost foarte bine subliniate de Sfinții Părinți. Din perioada patristică și până astăzi, în jurul Fecioarei Maria s-au dus, se pare, aprige dispute teologice. Ca și creștinii, noi trebuie să ne întrebăm

² Pr. Prof. Petru Rezuș, *Mariologia ortodoxă*, în „Ortodoxia”, nr. 4, 1950, p. 515.

totdeauna ce-ar fi fost Întruparea Domnului și mântuirea fără Fecioara Maria, fără acceptul ei și fără virtuțile ei: pururea-fecioria, maternitatea divino-umană, smerenia, ascultarea și toate celelalte. Cele mai mari confesiuni creștine mărturisesc că Iisus Hristos este Dumnezeu și Om adevărat, adică El este consubstanțial cu Tatăl ceresc și, totodată, consubstanțial cu noi, oamenii, prin Fecioara Maria. Nu toate confesiunile mărturisesc deschis credința în ea, dar multe aduc, într-un fel sau altul, o mărturie despre ea. De aceea, se poate spune că prin Maica Sa, Mântuitorul a făcut legătura dintre Dumnezeu și Om, dintre invizibil și vizibil, dintre Creator și creatură. Din această perspectivă, se conturează relația strânsă între Fecioara Maria și Sfânta Treime. În „Crez” se mărturisește că Dumnezeu a trimis în lume pe Fiul Său prin Sfântul Duh, Care S-a pogorât asupra Fecioarei Maria.

Iată, așadar, demnitatea și rolul unic al Fecioarei Maria în istoria mântuirii! Fără acel *Fiat* („Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!” Luca 1, 38), unde se observă că Dumnezeu respectă libertatea omului, iar omul, la rândul său, este liber în acțiunile sale, mântuirea ar fi fost poate periclitată. Teologia ortodoxă nu a mers niciodată la extreme, minimalizând sau exagerând rolul Fecioarei Maria, însă mărturisește cu tărie că numai prin acest *Da* al ei s-a putut împlini planul lui Dumnezeu. Se poate spune că, într-un anume fel, Dumnezeu cooperează sau conlucrează cu omul pentru împlinirea destinului acestuia: mântuirea. Venirea în Trup a Domnului este rezultatul unei colaborări divino-umane³, care nu este o simplă figură de stil sau o speculație teologică, ci este realitatea ontologică a omului nou, viața în duh și adevăr care s-a împlinit prin venirea Domnului Hristos din Fecioara Maria. Viața duhovnicească a

³ Père Michel-Philippe Laroche, *Theotokos, Marie Mère de Dieu dans l'expérience spirituelle de L'Église Orthodoxe*, Editions PRESENCE, Paris, 1981, p. 10.

creștinilor se fundamentează pe *taina* Întrupării Domnului de care, iată, Sfânta Fecioară este legată în mod special. Un teolog occidental spunea că fără ea „omenirea nu ar fi fost nici mântuită și nici îndumnezeită”⁴.

În această lucrare se va arăta care a fost contribuția Sfântului Irineu de Lyon la sistematizarea și îmbogățirea teologiei creștine și, mai ales, la dezvoltarea învățaturii despre Fecioara Maria. Acest Părinte al Bisericii a dezvoltat în sinteza sa teologică, numită în mod obișnuit *Adversus haereses (Împotriva ereziilor)*, învățătura despre Fecioara Maria pornind de la o hristologie și o antropologie autentic creștină. Omul a fost făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu⁵. Mântuitorul nostru Iisus Hristos, prin Întruparea Sa, a adus în lume mai mult decât au pierdut primii oameni, Adam și Eva. Se poate spune că prin Mântuitorul lumea a fost creată din nou, El recapitulând totul și pe toți întru Sine⁶. Pornind de la învățătura despre Hristos-Noul Adam, Sfântul Irineu a arătat consecințele sau implicațiile soteriologice și mariologice ale acesteia. Paralela dintre Adam cel vechi și Adam cel Nou descoperă realitatea profundă că Acesta din urmă a fost născut dintr-un sân feciorelnic, așa cum cel dintâi a fost zidit „din pământ nelucrat”⁷. Evidențierea mai apoi a corespondenței dintre maternitatea cea

⁴ *Ibidem*, p. 9.

⁵ Irineu de Lyon, *Adversus haereses* (= Adv. hær.) V, 6, 1. Opera Sfântului Părinte a fost publicată în colecția „Sources Chrétiennes” (= SC), Les Editions du Cerf: cartea I, în SC nr. 263 și 264, Paris, 1979; cartea a II-a, în SC nr. 293 și 294, Paris, 1982; cartea a III, în SC nr. 210 și 211, Paris, 1974; cartea a IV-a, în SC nr. 100 (2 volume), Paris, 1965; cartea a V-a, în SC nr. 152 și 153, Paris, 1969.

⁶ *Adv. hær.* III, 18, 1, în SC nr. 211, p. 421.

⁷ *Adv. hær.* III, 21, 10, SC nr. 211, p. 429; a se vedea și: Irénée de Lyon, *Démonstration de la prédication apostolique* (= Démonstration), nouvelle traduction de l’arménien avec introduction et notes par L.M. Froidvaux, Les Editions du Cerf, Paris, 1959, SC 62, p. 82-83.

dintâi și cea de-a doua a omului, pune în lumină contribuția Fecioarei Maria. Ea își află astfel un loc firesc în teologia Sfântului Irineu. Facerea cea dintâi se raportează la actul Întrupării Domnului din Fecioara Maria prin acest element: maternitatea sau nașterea Omului Nou. Hristos Domnul, Fiul lui Dumnezeu Celui Veșnic și Unul-Născut al Fecioarei, este chip sau paradigmă atât pentru cea dintâi, cât și pentru a doua naștere a oamenilor. Din legătura cu Mântuitorul Hristos decurge și rolul deosebit al Fecioarei Maria, pentru că, într-o anume măsură, lumea s-a curățit și prin ea, adică și ea a contribuit la venirea Domnului pe pământ. De aceea, după cum se va putea observa în opera Sfântului Irineu, ea devine tip al Bisericii.

Sfânta Tradiție recunoaște în lucrarea Fecioarei „mijlocirea” sau intervenția ei pentru oameni înaintea lui Dumnezeu, însă niciodată ea nu a fost situată deasupra Bisericii sau în locul acesteia. Părinții mărturisesc existența unui paralelism și a unei „colaborări” între Fecioara Maria și Biserică, între fecioria celei dintâi și a celei de-a doua, între maternitatea lor. Există o situație analogă, desigur, până la un anumit punct, ce nu se situează însă în afara legăturii Maicii Domnului cu Domnul nostru Iisus Hristos. Facerea din nou a lumii se face *prin* Fecioara Maria, *în* Trupul lui Hristos, care este Biserica. Modelul lumii noi este cel dat în Sfânta Fecioară! Precum ea L-a zămislit pe Mântuitorul în trupul ei, tot așa sunt chemați și creștinii să-L nască în sufletele lor și să fie *locuiți* de El. Domnul Hristos trăiește în oameni cu cât aceștia devin mai mult membri ai Trupului Său, Biserica.

Teologia pe care a dezvoltat-o Sfântul Irineu se înscrie pe linia învățăturii Sfântului Ioan Evanghelistul, cel care a subliniat, în Evanghelia și în Epistolele sale, legătura strânsă dintre Persoana Mântuitorului nostru Iisus Hristos și cea a Fecioarei Maria. Gândirea „Apostolului iubit al Domnului” se poate regăsi în opera Sfântului Justin Martirul și Filosoful († 165) și, într-o măsură mai mică, chiar în opera lui Tertulian († 240).

Sfântul Irineu († 202) spune că Dumnezeu a aflat în Fecioara Maria o „colaboratoare” în lucrarea mântuirii oamenilor. Viziunea sa nu poate fi considerată juridică sau individualistă, ci exprimă legătura strânsă dintre ea și Mântuitorul Hristos. Implicațiile vieții și lucrării Maicii Domnului se răsfrâng sau se îngemănează cu lucrarea Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Întruparea însăși nu s-ar putea înțelege decât în lumina învățaturii despre Fecioara Maria, iar pe Maica cea Sfântă trebuie să o vedem mereu în Biserică, trăind într-o comuniune desăvârșită cu Dumnezeu. Dacă s-ar separa învățătura despre ea de cea despre Fiul lui Dumnezeu, s-ar ajunge ori la o confundare a rolului și lucrării lor, ori la o diminuare și negare a lor, adică s-ar ajunge la monstruoziții teologice.

Taina Maicii Domnului este legată de Taina Întrupării Domnului, iar istoria omenirii este legată, prin ea, de istoria divină. Mântuitorul nostru Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu și, totodată, Fiul Omului, adică Cel Întrupat din Fecioara Maria. Începând cu momentul Bunevestiri, El a binevoit să Se arate în lume ca Dumnezeu adevărat și Om adevărat, iar pe Maica Sa a arătat-o Preacurată, Pururea-Fecioară și Născătoare de Dumnezeu. Acestea au fost adevărurile subliniate mereu de Sfântul Irineu de Lyon. Locurile unde acest autor vorbește despre Fecioara Maria și Fiul lui Dumnezeu nu au fost niciodată interpretate în sens mitologic, ci sunt pline de realism și de bunăcuviință. Mai mult chiar, cuvintele Sfântului Părinte arată comuniunea care există între cei credincioși în Biserică, toți făcând parte din Același Trup al lui Hristos, Cel Născut „din Dumnezeu și din Maria”. Argumentul comuniunii euharistice cu Hristos și în Hristos este încă un element de susținere al învățaturii despre Fecioara Maria.

Actualitatea subiectului. Un studiu atent despre Maica Domnului în opera Sfântului Irineu trebuie situat în contextul actual de înnoire duhovnicească și revalorizare a gândirii Sfinților

Părinți, atestat prin numeroasele publicații, comunicări sau intervenții pe aceste teme.

În zilele noastre, conștiința etnică sau cea lingvistică sunt mult mai pregnante decât odinioară. Mijloacele de comunicare sunt atât de dezvoltate, iar interesul crescând pentru domeniul interreligios și diversitatea în care trăim ne determină să ieșim din izolare și să mărturisim adevărul de credință al Bisericii. Tema propusă în acest studiu este și de interes ecumenic. Ea nu se vrea însă o simplă alternativă la ceea ce astăzi lumea propune pe plan intelectual, ci este redescoperirea a ceea ce are, ca bogăție spirituală, Biserica. Adâncirea și mărturisirea adevărului Bisericii nu poate servi decât unei cauze nobile: împlinirea unității creștine, așa cum a dorit și Mântuitorul nostru Iisus Hristos *ca toți să fie una* (Ioan 17, 21). Ortodoxia acestui Sfânt Părinte înseamnă faptul că el a luat în considerație și pluralitatea de opțiuni a oamenilor, însă nu a încetat nici o clipă a mărturisi adevărul despre o singură credință, o singură Evanghelie și Un Singur Hristos. O abordare actuală a învățaturii Sfinților Părinți nu face abstracție de ceea ce se întâmplă în lume pe plan religios (pluralitatea de concepții precum: Iisus „istoric” și Hristos al credinței; Fecioara Maria, Fecioara din Nazaret sau Maica Domnului; „teologiile” feministe sau afro-americane), dar nici nu poate lăsa la o parte un răspuns clar, în duh autentic creștin.

Această lucrare își propune realizarea unei sinteze teologice, din punct de vedere ortodox, asupra învățaturii despre Fecioara Maria în literatura primelor secole creștine și mai ales în opera Sfântului Irineu al Lyonului. Pentru aceasta, este necesară prezentarea, într-un prim capitol, a trăsăturilor credinței în primele două veacuri după Hristos, credință ce s-a sprijinit și pe mărturia Sfintei Fecioare. Utilitatea acestui prim capitol rezidă și în faptul că evoluția istorică prezintă uneori mai bine liniile și dezvoltarea la care a ajuns o anumită învățătură a

Bisericii. Prin studiul istoric se evidențiază mai bine și continuitatea dintre diferite epoci (respectiv epoca apostolică și cea a Sfântului Irineu). În capitolul al doilea, vom încerca ca, prin sublinierea unor elemente din viața și gândirea acestui autor, să arătăm existența unei legături reale cu înaintașii lui, cu Sfântul Ioan Evanghelistul și cu Sfântul Policarp. Prin aceasta se certifică existența unei „tradiții răsăritene” referitoare la Fecioara Maria. În capitolul al treilea, va fi abordată învățătura și noutatea adusă de Sfântul Irineu în ceea ce privește persoana și lucrarea Maicii Domnului.

Ultimul capitol va trata rolul Maicii Domnului în iconomia mântuirii, mai ales prin punerea în valoare a paralelei dintre ea și Biserică. Spiritualitatea referitoare la Sfânta Fecioară Maria va fi tratată din punct de vedere biblic, patristic și istoric. În același timp, se poate spune că o tratare corectă a acestui subiect nu poate fi făcută fără sublinierea legăturii dintre Teologie și Liturgică. Învățătura ortodoxă despre Fecioara Maria este o teologie liturgică, vie. „Taina Maicii Domnului” în perioada apostolică și postapostolică s-a întemeiat pe „Taina” Mântuitorului nostru Iisus Hristos, adică pe adevărul Întropării Sale, în strânsă legătură cu celelalte adevăruri dogmatice, deosebit manifestate în cultul Bisericii. Din Trupul lui Hristos, adică din Biserică, fac parte toți, inclusiv Fecioara Maria, iar în acest Trup cresc și se desăvârșesc toți. Aceste lucruri le mărturisesc aproape toate rugăciunile, cântările și imnele ce se rotesc în Biserică. Nu se poate spune, așadar, că interesul pentru Fecioara Maria este doar unul scolastic, didactic, lipsit de viața cultică, reală a Bisericii noastre. „Mariologia” sau, mai degrabă, „Theotokologia” presupune studiul izvoarelor, al mărturiilor Sfintei Tradiții, din care face parte și Scriptura, dar această mărturie este de fapt „liturgică”, slujire și viață a Bisericii. Fecioara Maria este persoană vie, prezentă mereu în viața Bisericii. Ea nu este un simplu om de care vorbim doar la

timpul trecut, ci s-a arătat, prin tot ceea ce a împlinit, persoană vie, mijlocitoare sau rugătoare permanentă în fața lui Dumnezeu.

Bogăția Teologiei Sfântului Irineu și actualitatea temei tratate aici oferă prilejul redescoperirii prezenței Fecioarei Maria în viața Bisericii. Persoana și lucrarea ei contribuie la întregirea Bisericii, la refacerea unității ei primare și la găsirea punctelor comune ale ortodocșilor cu ceilalți creștini. Necesitatea găsirii unui răspuns clar în acest domeniu este evidentă. Apusul Europei este acum deschis spre literatura patristică răsăriteană și redescoperă o latură uitată a patrimoniului Bisericii. Opera Sfântului Irineu este, din acest punct de vedere, o punte de legătură și o șansă în refacerea unității de doctrină, de drept și de cult între Biserica din Apus și cea din Răsărit. Noutatea acestei lucrări se vrea adusă în acest plan al răspunsului clar, ortodox, oferit de Sfântul Irineu asupra Maicii Domnului.

*

Problematica actuală. Unul din aspectele cele mai importante ale studiului asupra Fecioarei Maria este cel bibliografic. De-a lungul timpului, au fost realizate numeroase și pertinente studii, desigur din perspective diferite, asupra *Tainei* Maicii Domnului. Au fost pronunțate diverse opinii în legătură cu Fecioara Maria, cu rolul și persoana sa, atât în spațiul ortodox, cât și în cel catolic și protestant. Încercăm un răspuns ortodox pe care îl credem posibil doar pe baza unor izvoare preponderent ortodoxe. Izvoarele la care se va face referire sunt: Sfânta Scriptură⁸, scrierile Părinților apostolici⁹

⁸ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (= EIBMBOR), București, 1988. Am folosit, de asemenea, *La Bible de Jérusalem*, traduite en français sous la direction de l'École Biblique de Jérusalem, Les Editions du Cerf, Paris, 1981.

⁹ Vezi: *Apologeti de limbă latină*, EIBMBOR, București, 1981, PSB 3. Ignace d'Antioche, Polycarpe de Smyrne, *Lettres, Martyre de Polycarpe*, texte

și ale scriitorilor bisericești¹⁰, unele cărți apocrife¹¹ și, bineînțeles, scrierile Sfântului Irineu¹². Există o întreagă literatură patristică inspirată de scrierile Sfântului Ioan Evanghelistul (operele lui Policarp, Papias, Păstorul lui Hermas) pe care trebuie să o studiem și să evidențiem legătura cu scrierile Sfântului Irineu¹³. Deși asupra temei studiate aici – Fecioara Maria – nu s-a scris nimic „oficial” în primele două veacuri creștine (numai unele apocrife au amintit câteva aspecte ale vieții și lucrării Maicii Domnului!), totuși vom putea observa că scrierile Sfântului Irineu nu s-au structurat pe un teren arid, pentru că unii autori, precum Meliton de Sardes sau Epifaniu de Salamina, și apoi viața liturgică a Bisericii au arătat că Fecioara Maria era o prezență continuă, vie în Biserică¹⁴. Despre Fecioara Maria în literatura primelor secole au scris numeroși

grec, introduction, traduction et notes de P. Th. Camelot, O.P., Les Editions du Cerf, Paris, 1969.

¹⁰ A se vedea mai ales operele lui: Tertulian, *Apologeticum*, în „Apologeti de limbă latină”, traducere de Pr. Prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu, EIBMBOR, București, 1981; Tertullien, *La chair du Christ*, introduction, texte critique, traduction et commentaire de Jean-Pierre Mahé, SC 216, Les Editions du Cerf, Paris, 1975.

¹¹ Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Protoevanghelia lui Iacob*, traducere în „*Și Cuvântul Trup S-a făcut*”, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1993, p. 307-327.

¹² Lucrările sale au fost amintite la nota 5.

¹³ A se vedea: Alexis Kniazev, *Maica Domnului în Biserica Ortodoxă*, traducere din franceză de Lucreția Maria Vasilescu, Humanitas, București, 1998; Paul Evdokimov, *L'Orthodoxie*, Desclée de Brower, Paris, 1979; G. Jouassard, *Marie à travers la patristique: maternité divine, virginité, sainteté*, în „*Maria, Études sur la Sainte Vierge*” (= MARIA) sous la direction d'Hubert du Manoir, S.J., Tome premier, Editions Beauchesne et ses Fils, Paris, 1949, p. 69-157.

¹⁴ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, EIBMBOR, București, 1981, p. 248.

teologi ortodocși (Vladimir Lossky, George Florovsky, Paul Evdokimov, Alexis Kniazev, Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae), catolici (G. Jouassard, René Laurentin, Joseph Ledit, José de Aldama, Francesco Spedalieri) și alții¹⁵.

Folosirea izvoarelor biblice și patristice pune și alte probleme, din cauza exigențelor de interpretare specifice, ortodoxe. Biblia și Părinții Bisericii au scris întotdeauna despre Fecioara Maria, evidențiind legătura ei cu Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Pornim deci de la o acceptare *de facto* că Fecioara Maria este mărturisită și cinstită în Biserică de la început și până la sfârșitul veacurilor. Dacă pe plan epistemologic și metodologic, datele despre Fecioara Maria s-au acumulat, acest lucru nu s-a întâmplat pe plan doctrinar. Îmbogățirea cu diferite dogme în legătură cu Fecioara Maria este de dată târzie în Biserică și nu are legătură cu epoca Sfântului Irineu¹⁶. Chiar ceea ce s-a petrecut, de exemplu, la Sinodul al III-lea Ecumenic de la Efes nu a fost decât o constatare și o legiferare a cinstirii permanente de care se bucura Fecioara Maria printre creștini. Mărturie stă faptul că mai apoi cultul ei s-a structurat

¹⁵ A se vedea bibliografia de la sfârșitul acestei lucrări. Poziția diferiților autori protestanți se încadrează între o acceptare mai mult sau mai puțin interesată a Maicii Domnului până la o denigrare și respingere totală a persoanei și a rolului pe care l-a avut. Iată câțiva autori protestanți care au scris despre „Maria din Nazaret”: André et Francise Dumas, *Marie de Nazareth*, Labor et fides, Genève, 1989; W. Pannenberg, *Mary, Redemption and Unity*, US 24, 1967; H.A. Oberman, *The Virgin Mary in Evangelical Perspective*, Philadelphia, Fortress, 1971; S. Benko, *Protestants, Catholics and Mary*, Valley Forge, PA: Judson, 1968.

¹⁶ Vom sublinia învățătura despre Fecioara Maria, fără resentimente față de alte confesiuni și fără a oferi concluzii valabile doar pentru alții. În acest mod se vor putea evita anacronismele teologice atât de frecvente în cărțile teologice actuale.

foarte bine, credința în mijlocirea ei a sporit și au apărut tot mai multe dovezi de prezență a ei în Biserică. Aceeași credință față de ea manifestată la Apostolii și ucenicii Domnului a fost în timp generalizată. Creștinii primeau credința, adică îi ascultau pe Apostoli și pe trimișii acestora, apoi auzeau propovăduirea lor, din care nu lipsea, desigur, mărturia despre Maica Domnului. Totul se petrecea pe înțelesul tuturor, cu o adevărată și mare deschidere duhovnicească din partea tuturor. Aceste aspecte oarecum pedagogice ale structurării mesajului duhovnicesc, atât din partea „emițătorului”, cât și poziția majorității creștinilor, adică „primitorii” acestuia, le voi trata la sfârșitul acestei lucrări.

*

Terminologie. Înainte de a încerca o sinteză istorică și spirituală asupra învățaturii despre Fecioara Maria în Biserica primară, este necesar să definim termenii pe care îi vom folosi. Un nume pe care îl vom folosi pentru Fecioara Maria este acela de „Theotokos”, deși acesta nu se regăsește în scrierile primelor veacuri, considerăm că exprimă cel mai bine ideea de maternitate și de curăție. Termenul „mariologie” poate desemna disciplina teologică sau doctrina despre Fecioara Maria, dar mult mai precisă ar fi titulatura de „studiu despre Maria”, pentru a nu se introduce nici o disociere între ea și Fiul lui Dumnezeu Întrupat. Din punct de vedere ortodox, nu există separație între lucrarea Mântuitorului nostru Iisus Hristos și aceea a Maicii Domnului. Învățătura și cinstirea Maicii Domnului face parte integrantă din hristologie și de aceea, poate, unii teologi au preferat să folosească termenul de „theotokologie”, deoarece astfel se arată mai bine „calitatea” Fecioarei Maria, adică legătura intimă pe care o are cu Fiul ei și Mântuitorul nostru ca Maică a Sa.

În această lucrare vom folosi termenii consacrați din literatura ortodoxă, termeni ce pun accent pe legătura strânsă dintre Maica Domnului și Persoana Fiului lui Dumnezeu în iconomia mântuirii.

*

Metodologie. Această lucrare se dorește a fi o perspectivă ortodoxă asupra învățaturii despre Fecioara Maria la Sfinții Părinți și, în special, la Sfântul Irineu al Lyonului. De aici decurge și necesitatea lămuririi unor aspecte metodologice. Astfel, se cunoaște faptul că învățătura Bisericii a fost transmisă, de-a lungul generațiilor, de creștini pe cale orală, dar apoi aceasta a fost așternută și în scris. Sfântul Irineu însuși vorbește, în mai multe rânduri, despre Tradiția care vine de la Apostoli și care este simțită și trăită în Biserică „de către toți cei ce vor să vadă adevărul”¹⁷. Acest adevăr al Bisericii a fost în timp sistematizat (se cunoaște contribuția deosebită a unor autori precum: Leontiū de Bizanț și Sfântul Ioan Damaschin!), adică a fost rânduit în așa fel încât să aducă mai multă lămurire asupra problemelor tratate. Totdeauna grija cea mare a autorilor bisericești a fost aceea de a nu se îndepărta de Adevărul revelat, de ceea ce Apostolii și ucenicii au trăit și au simțit. De exemplu, în triadologie și hristologie, Sfinții Părinți au folosit metoda sintezei, în sensul că au vorbit despre Persoanele dumnezeiești, ajungând apoi la demonstrarea unității și identității lor de ființă. La fel, atunci când au abordat învățătura despre Persoana Mântuitorului nostru Iisus Hristos, au ajuns să vorbească și despre Fecioara Maria care este „Maica Domnului și Născătoare de Dumnezeu”. Ei L-au „văzut” mai întâi pe Hristos Domnul și apoi au ajuns la Maica Sa. Ea nu a fost revelată și nu poate fi înțeleasă decât în lumina Întropării mântuitoare a

¹⁷ *Adv. haer.*, III, 3, 1, SC 211, p. 31.

Domnului nostru. Acest principiu, așa cum se va redescoperi mai târziu, spune că: „Nimeni nu poate face obiectul teologiei decât prin raportul său cu Dumnezeu”¹⁸.

Occidentul și mai ales teologia tomistă și post-tomistă au abordat problemele teologice de manieră analitică. Apusenii au văzut, de exemplu, Întregul divin și mai apoi Persoanele dumnezeiești. Acest exemplu este sugestiv pentru toate celelalte probleme teologice. Cu acest întreg s-a asociat și imaginea Bisericii, ca instituție alcătuită din mai multe părți sau biserici locale. La fel, în ceea ce privește persoana Maicii Domnului, apusenii au avut o viziune simplistă și individualistă asupra ei, ajungând să o disocieze, la propriu, nu la figurat, de Fiul ei. Și așa, constituirea unei discipline separate de hristologie în ceea ce privește învățătura despre Fecioara Maria era aproape de la sine înțeleasă pentru apuseni!

Însă din punct de vedere ortodox, așa cum credem că a gândit și a trăit chiar Sfântul Irineu, spunem că, Mântuitorul Hristos fiind deasupra oricărui concept sau teorie, legătura Sa cu oamenii (și mai ales cu Maica Sa) se află deasupra oricăror „probe” raționaliste și individualiste. Sfântul Irineu a „aplicat” principiul teandric în locul celui gnoseologic sau epistemologic și a afirmat integrarea elementului divin în cel uman. Arătând legătura intimă, personală a Maicii Domnului cu Fiul lui Dumnezeu, cu Logosul Veșnic, Cel care a binevoit să ia Trup din ea și care-și păstrează identitatea și unitatea ființială, Sfântul Irineu și Părinții Bisericii, în general, nu au anulat nici persoana ei, „autonomizând-o” sau „individualizând-o”. Este o abordare de sus în jos, de la divin la uman, păstrând caracteristicile fiecărei părți, neanulând vreuna din ele și neprivindu-le separat¹⁹.

¹⁸ M.-J. Nicolas, *Marie, Mère du Sauveur*, Desclée & Cie, Paris, 1967, p. 1.

¹⁹ Père Alexis Kniazev, *op. cit.*, p. 33-36.